

Nekaj pogledov na osebnost policistov

Gorazd Meško¹, Igor Areh²

Med strokovnjaki je splošno razširjeno prepričanje, da t.i. policijske osebnosti ni. Zaradi posebnosti policijskega poklica pa lahko vseeno govorimo o lahko razpoznavnih značilnostih, ki jih je mogoče opaziti pri policistih. Na izoblikovanje tovrstne poklicne osebnosti vpliva več dejavnikov: policijska subkultura, odnos javnosti in medijev do policije, posebnosti opravljanja poklica, izobraževanje in usposabljanje ter osebnostne lastnosti policistov. Raziskovalci najpogosteje omenjajo lastnosti, kot so avtoritarnost, sumničavost, cinizem, izrazit pojav medskupinskega odnosa mi-oni, konservativizem, togost, mačizem, pragmatizem, stereotipno razmišljanje in vedenje, nasilnost itd. V članku ne gre le za opis osebnosti policista, navaja tudi nekatere vzroke in posledice delovanja omenjenih dejavnikov.

Ključne besede: policisti, osebnostne značilnosti, policijska subkultura, mediji.

UDK: 351.74-051 + 159.923

1 Uvod

Pričakovanja oz. predstave o idealnem policistu, ki jih opazujemo znotraj policije in v javnostih, se razlikujejo od tipične podobe policista. Na splošno se od policista pričakuje, da zna zdravorazumsko sklepati, da je sposoben obvladovati krizne situacije in je pogumen ter ponosen, ko to zahtevajo okoliščine (Vincent, 1969; po Balch, 1972). Poleg tega je idealni policist zrela osebnost, čustveno stabilen, odgovoren, zanesljiv, zaupanja vreden in iniciativen. Ne sme imeti predsodkov, je pogumen, odziven (tako pripravljeno za izpolnjevanje dolžnosti), znati mora vzpostaviti avtoriteto, mora biti časten in dobrega zdravja.

Čeprav so te značilnosti pomembne in zadovoljujejo pričakovanja policijske organizacije ter policijske subkulture, ne moremo pričakovati, da so vsi policisti socializirani v smeri idealnega policista (Gray, 1975). Pravosodni sistem potrebuje ljudi, ki se ukvarjajo z nasilneži, vstopajo v zasebnost ljudi, prevajajo goljufe in razkrinkavajo kriminalce. Takšno vedenje je sprejemljivo, dokler gre za izvajanje pooblastil, aretacij in preiskav. Ko se takšna dejanja ne izvajajo v imenu zakona, so prepovedana. Posledica legalne avtoritete, na podlagi katere policisti izvajajo svoje delo, je tudi policijska subkultura, za katero so značilni identifikacijski znaki kot so: maskulinitet, zaznava okolja kot sovražnega, sumničavost, predsodki, cinizem in skrivnostnost, kot tudi politična konservativnost in ločitev od nekdanjih prijateljev in javnosti (Rokeach, Miller, Snyder, 1971; po Yarmey, 1990; Balch 1972).

Vprašamo se lahko, ali so osebnostne lastnosti policistov posledica poklicne deformacije ali pa gre za igranje vlog (tudi druge osebe bi se v vlogi policista vedle podobno). Določene osebnostne poteze so za dobrega policista potrebne. Pričakovanja s formalne strani so takšna, da mora biti policist kompetenten, poleg tega pa mora biti tudi solidaren do policijske subkulture, ki nadzoruje vrednote in pripadnost skupini.

Skupina raziskovalcev (Gilbert, Price, Whiteside, 1988) se je ukvarjala z iskanjem značilnosti najboljših policistov v policijskih enotah ZDA. Ugotovili so, da je zanje značilna pripravljenost za sodelovanje s predstojniki, kompetentnost, motivacija za delo, dostojno vedenje, zanesljivost, smisel za humor, konstruktivni delovni odnosi in sposobnost govoriti o lastnih težavah. Pripadnost in pripravljenost slediti predstojnikom sta po njihovem najpomembnejši lastnosti za učinkovito policijsko delo.

2 Lastnosti t.i. policijske osebnosti

Številni empirični podatki govorijo o dvomu glede obstoja tipične osebnosti, ki je značilna za policiste. Relativno težko je dobiti »prave« podatke, na podlagi katerih bi bilo mogoče zanesljivo sklepati o obstoju tipične osebnostne strukture policista.

Primerjave avtoritarnosti med študenti (nepolicisti) in policisti, ki so obiskovali John Jay College v ZDA kažejo, da je avtoritarnost med študenti pogostejša kot pri policistih. Ti podatki zbuja dvom o obstoju avtoritarne (policijske) osebnosti. Druge primerjave nepolicistov in policistov kažejo nepomembne razlike v avtoritarnih osebnostnih potezah. Večje razlike so se pokazale v prepričanju o učinkovitosti kaznovanja,

¹ Gorazd Meško je doktor socialne pedagogike in izredni profesor za kriminologijo na Fakulteti za policijsko-varnostne vede, Univerze v Mariboru.

² Igor Areh je magister psiholoških znanosti in asistent za psihologijo na Fakulteti za policijsko-varnostne vede, Univerze v Mariboru.

urejenosti, redoljubnosti in odločnosti. Policisti so dosegli višje rezultate kot drugi udeleženci raziskav. Rezultati nekaterih raziskav tudi kažejo, da imajo kandidati, ki se odločajo za delo v policiji, podobno osebnostno strukturo kot študenti moškega spola na univerzah (Balch, 1972, s.107).

Na temelju takšnih rezultatov lahko domnevamo, da se policijska osebnost oblikuje šele po vstopu v policijo. Študija Bayleya in Mendelzona to domnevo zavrača (Bayley, 1979). Avtorja sta s serijo vprašalnikov, ki merijo anomijo, avtoritarnost, pred-sodke in socialno distanco, preizkušala denverske policiste in ugotovila, da dolžina delovne dobe ne vpliva na razvoj specifične osebnostne strukture ter da je tudi domneva o vplivu policijskega dela na oblikovanje osebnosti vprašljiva.

3 Vpliv okoliščin in subkulture

Nasprotna konceptu osebnostnih potez je hipoteza, da je osebnost treba razumeti v okviru situacijskih dejavnikov in omejitev (Mischel, 1968). Nekateri psihologi so prepričani, da se osebnost in vedenje oblikujeta pod vplivom socialnega okolja. S tem ni mišljeno, da so le situacijski dejavniki tisti, ki določajo vedenje. Izkušnje iz predhodnih podobnih situacij so osnova za odzivanje v prihodnosti. Razlika med pristopom, ki poudarja osebne poteze, in situacijskim pristopom je predvsem v razumevanju koncepta poštenosti. Klasični pristop z vidika osebnostnih potez domneva, da je poštenost trajna in nespremenljiva. Nasprotno pa situacijsko usmerjene razlage ugotavljajo, da je poštenost posameznika odvisna od okoliščin, v katerih se znajde. Tako lahko iste osebe v nekih okoliščinah govorijo resnico, v drugih pa lažejo (Yarmey, 1990).

Vastola (1978) ugotavlja, da je model t.i. policijske osebnosti mogoče razumeti na tri različne načine. Prevladujoča sta dva vidika oz. modela – predispozicijski in socializacijski model. Tema modeloma dodaja še tretjega, ki ga imenuje subkulturni. Pri predispozicijskem modelu je v ospredju osebnost posameznika, ki se zaradi avtoritarnih potez odloča za delo v policiji. Socializacijski model domneva, da policijsko delo povzroča pojav avtoritarne osebnosti. Model, ki ga avtor imenuje subkulturni, pa vsebuje predpostavko, da je avtoritarnost posledica izobrazbenega primanjkljaja in se izkazuje kot (ne)profesionalno vedenje v odnosu policist – državljan oz. v stikih z različnimi družbenimi skupinami. Delovna osebnost, kot jo imenuje Skolnick (1975), da bi se izognil rabi pojma avtoritarnost, je po Vastoli (1978) posledica neprofesionalnega opravljanja policijskega dela.

Policijska subkultura se izkazuje v stališčih, vrednotah, normah in delovnih pravilih, ki vplivajo na vedenje. Vedenje policistov je odvisno od posameznikovih osebnostnih lastnosti, dolžine kariere, napredovanja v policijski hierarhiji, nalog in specializacije. Subkultura policijskih organizacij ni enotna.

Odvisna je od časa in kraja, družbenega konteksta opravljanja policijskega dela in interakcije med policijo in javnostjo.

Obravnavana subkultura se je razvila kot oblika specifičnega vedenja in reševanja problemov, ki pomaga policistom premagovati in prilagajati se pritiskom ter napetostim v zvezi s policijskim delom. V subkulturi je socializiranih več generacij policistov, s tem da niso pasivno socializirani (Gray, 1975).

Na oblikovanje subkulture vpliva tudi pritisk na policista, da mora biti bolj učinkovit, kot to določajo zakoni (Skolnick, 1975). Tovrstni pritisk naj bi bil tudi osnovni vir konfliktov. Policisti pogosto čutijo pritiske pri doseganju čim višjih rezultatov oz. višje storilnosti. Običajno so ti pritiski posledica slabih analiz, moralne panike (predstavljanja problema v večjem obsegu in intenziteti, kot dejansko je) in trendov v kriminalni statistiki. Pod pritiskom večje delovne storilnosti in npr. čim večje raziskanosti kriminalitete lahko policisti kršijo ustavne pravice posameznikov. Reiner (1992) navaja v svojem delu primere iz Velike Britanije, ki so povzročili kar nekaj škandalov v policiji in s tem omajali tradicionalno podobo angleškega »bobbyja«.

Če izhajamo iz policijske subkulture, lahko ugotovimo določene tipe policistov. Broderick (1973; po Reiner, 1992) ugotavlja, da so značilni štirje tipi policistov:

- izvajalec zakonodaje, ki poudarja pomembnost upoštevanja in izvajanja zakonodaje za vsako ceno. Tudi tedaj, ko se pokaže, da bi bilo treba zakone spremeniti. Ima akutni občutek, da so policisti izločeni iz družbe in da je preostali del družbe njim sovražen;
- idealist si prizadeva, da bi postal poklic policista pomemben. Spoštuje pravila in postopke, ki jih je treba izvesti v skladu z zakoni, in gleda na policijsko delo bolj kot na nadzorovanje kriminalitete;
- realist dojema policijo in družbo cinično;
- optimist je najbolj zadovoljen pri opravljanju nalog, ki nimajo zveze s kriminaliteto in najraje pomaga ljudem v težavah.

Walsh (1977) razlikuje med:

- policisti na cesti, ki jih policijsko delo privlači, ker je to varna služba;
- iskalci akcije, ki jim je glavno vodilo vznemirljivo delo, posebno zatiranje kriminalitete in
- srednjerazredni povzpetniki, ki jim policijsko delo predstavlja statusni simbol in možnost za napredovanje v karieri.

Muir (1977; po Rainer 1992) se ukvarja z odgovorom na vprašanje, kaj je tisto, kar naredi policista dobrega. Ugotavlja dve vrlini oz. lastnosti: intelektualno in moralno. Loči več vrst policistov:

- izogibalci, za katere je značilen cinični pogled na svet in moralni zadržki;

- vzajemniki, katerim pripisuje tragični pogled na svet in moralne zadržke;
- izvajalci zakonodaje, ki so cinični in brez moralnih zadržkov in
- profesionalci, za katere je značilen pesimizem ob odsotnosti moralnih zadržkov.

Avtor ugotavlja, da je najustreznejši tip profesionalca, ker je pripravljen uporabiti silo, ko je potrebno (seveda v skladu z zakonodajo), in ima ustrezne verbalne in socialne spretnosti za reševanje konfliktov.

Reiner (1992) razlikuje med: bobbijem, uniformirancem, novim bojevnikom in profesionalnim policistom.

- bobbiju pripisuje lastnosti navadnega uličnega policista, ki izvaja zakonodajo po lastnem preudarku v skladu z zdravim razumom in igra predvsem vlogo vzdrževalca reda in miru;
- uniformiranec je običajno ciničen uslužbenec brez iluzij in se izogiba delu. Dela tako in toliko, da mu ni mogoče očitati napak;
- novi bojevnik se dojema kot posvečen vojni proti kriminaliteti in kršiteljem javnega reda in miru. Delo opravlja detektivsko in poudarja lastnosti uličnega policista za katerega naj bi bila pomembna resnica, modrost in spretnost;
- profesionalni policist je ambiciozen in se zaveda svoje kariere ter poudarja pomen usklajenosti vseh vrst policijskih opravil in pomembnost ustreznih odnosov z javnostjo.

4 Vpliv medijev

Skolnick (1975) poudarja tudi pomen zunaj organizacijskih pritiskov na policiste. Pričakovanja javnosti in propaganda o policiji in njeni sposobnosti v boju proti kriminaliteti lahko povzročijo konflikt med pričakovanji in možnostmi, ki jih ima policija.

Robert Mark (po Reiner, 1992) meni, da so policisti in novinarji kot zakonski par, ki živi v trajni, a ne preveč srečni zvezi. Konflikti med policisti in novinarji so običajni vzrok za pripisovanje pristranskosti novinarjem, ko opisujejo in predstavljajo informacije o policiji in njenem delu. Raziskave kažejo, da v dnevnih časopisih namenijo od 5 do 28 % prostora novicam o kriminaliteti (črna kronika) (Reiner, 1992). Takšne informacije so pogostejše v priljubljenem rumenem tisku.

Predstavljanje kriminalitete in s tem tudi vloge policije v javnih medijih je pogosto zavajajoče zaradi usmerjanja pozornosti na huda in nasilna kazniva dejanja. V poročilih se pogosto pretirava o policijski uspešnosti pri preiskovanju in odkrivanju kaznivih dejanj (Reiner, 1992 in Reiner, 1988). Hkrati pa se ob prepričanju o policiji kot »psu čuvaju« pojavljajo tudi nasprotujoča si stališča, zgodbe o napakah in pokvarjenosti policistov.

V medijih predstavljeni vzorci so pravzaprav nasprotje tistega, kar se policistom dogaja v resnici. To ugotavlja tudi Felson (1994; po Meško, 1995), ki predstavlja številne zmote v dojetanju in predstavljanju kriminalitete. Tako omenja zmoto drammatiziranja, zmoto o sposobnostih kriminalcev, zmoto o starosti kriminalcev in njihovih žrtev, zmoto v zvezi z učinkovitostjo policije, zmoto o kriminaliteti kot nalezljivi bolezni, zmoto o tem, kako se spoprijemati s kriminaliteto in zmoto moralnosti spoprijemanja s kriminaliteto.

5 »Policijska osebnost«

Ko raziskovalci govorijo o osebnosti policistov, omenjajo več različnih značilnosti. Strinjajo pa se o obstoju značilnosti, ki smo jih že navedli. Prva značilnost je nezaupljivost do vsega neobičajnega, sledi stereotipnost in močni predsodki, cinizem ter konvencionalnost. Iz tega bi lahko skleпали, da so policisti skeptične osebe, ki so venomer na preži za nenavadnim in drugačnim. Dober policist išče domnevno zlo, kjerkoli bi ga lahko našel.

Zanimive rezultate so dobili z uporabo F lestvice (Adorno, 1955; po Balch, 1972 in po Yarmey, 1990), ki meri fašistoidno in avtoritarno usmerjenost. Različni avtorji so prišli do več skupnih ugotovitev in te omenjajo več lastnosti; konvencionalizem, avtoritarno podrejanje, avtoritarno agresivnost, nesprejemljivost, vraževnost in stereotipnost, težnja po moči in trdosti, destruktivnost, cinizem in preobremenjenost s spolnostjo. Nekatere raziskave naštevajo tudi togo povezanost s konvencionalnimi vrednotami srednjega družbenega razreda, podredljivost, nekritičen odnos do (pre)idealizirane moralne avtoritete znotraj skupine, nagnjenost biti na preži za nečim drugačnim, obsojati, zavračati, kaznovati ljudi, ki kršijo konvencionalne vrednote, odklonilen odnos do subjektivnih, ustvarjalnih in čustvenih ljudi, prepričanje v moč mističnih določil, ki vplivajo na posameznikovo usodo, togost mišljenja, prezaupnost z mislijo o dvojnostih, kot so dominantnost-podrejenost, moč-slabost (črno-belo), identificiranje z osebami, ki predstavljajo moč, čezmerno poudarjanje konvencionalnih lastnosti tega, pripisovanje prevelikega pomena moči in neomajnosti, splošno sovražnost, podcenjevanje ljudi, prepričanje, da so v okolici divje in nevarne stvari (projekcija nezavednih čustvenih impulzov).

5.1 Osebnostne lastnosti kot posledica policijskega dela

Avtoritarnost naj bi bila posledica opravljanja policijskega poklica – formalne odgovornosti, neformalnih pričakovanj in vsakodnevnega (patruljnega) dela. Policijska mentaliteta je namreč specifična, saj je ne določa vrh, ampak je določena z vplivi od spodaj, iz baze. Izgrajuje se pri policistih, ki opravljajo policijsko delo v policijskih okoliših in takšen model

prenašajo navzgor. Ker skoraj vsi policisti začnejo policijsko delo kot policisti v patrulji, ni presenetljivo, da je moč najti simptome policijske mentalitete v celotni policijski organizaciji. Ker je večina avtorjev preučevala uniformirane policiste, ki opravljajo policijsko delo na cesti, se tudi v tem članku omejemo na ta del policistov v policijski organizaciji.

5.1.1 Avtoritarnost

Avtoritarni osebe so usmerjene k izkazovanju moči v socialnih odnosih. Ne cenijo šibkih in si prizadevajo prevladati nad njimi. Ob tem se pogosto podrejajo osebam, ki so po njihovi oceni močnejše. Te lastnosti pri sebi ne prepoznajo. Avtoritarnost se ne izkazuje v vseh socialnih situacijah, je vedenjska predispozicija, ki se izrazi le, če to okoliščine dopuščajo.

Balch (1972) je ugotavljal, da je tipičen policist avtoritarna osebnost. Novejše ugotovitve kažejo, da to ne drži. Presenečenje za kritike so rezultati testiranj policistov, kjer so policisti dosegali podpovprečne rezultate. Ugotovitve kažejo, da so tudi manj avtoritarni kot večina drugega prebivalstva, enako velja tudi za primerjavo med policisti in študenti ter učitelji.

5.1.2 Sumničavost

Skolnick (1975) je izumil izraz simbolični napadalec, ki naj bi predstavljal spoznavno kategorijo, na katero policist reagira zaradi zunanjih znakov potencialnega ogrožanja policista. Policistovo delo je neprestano pričakovanje potencialnega nasilja. Zato policisti razvijejo učinkovit občutek za zaznavo simboličnih napadalcev oz. prej zaznajo ljudi, ki pomenijo potencialno nevarnost za nasilna dejanja. Posledica (navidezne) neprestane nevarnosti je sumničavost in izgorevanje.

Problem pri pojasnjevanju sumničavosti se pojavi, ko različni pisci različno razlagajo sumničenje in sumničavost. Nekateri trdijo, da je sumničavost splošna poteza policistov v življenju nasploh, drugi pa, da je ta poteza izražena samo pri opravljanju policijskega dela ali pri določenih policijskih opravilih. So policisti enako sumničavi, ko opravljajo patruljiranje v getih, kjer živijo reveži in marginalizirani prebivalci in ko enako delo opravljajo v uglednih četrtih? Če obstaja razlika med sumničavostjo pri opravljanju policijskega dela v različnih situacijah in v postopkih z različnimi ljudmi, moramo sumničavost obravnavati z nekoliko večjo mero previdnosti. Posploševanje bi vodilo v zmoto. Če pa so policisti na splošno bolj sumničavi od drugih, je umestno (tako kot Skolnick) uporabiti izraz delovna osebnost in se pri tem izogniti izrazu sumničavost. Drugi avtorji, ki so preučevali policiste, so bili nekoliko manj previdni in so policiste opisovali kot avtoritarne in sumničave.

5.1.3 Cinizem

Ena najopaznejših lastnosti policijske mentalitete je cinizem – globoko zasidran dvom o človeški dobroti. Policisti se vsakodnevno srečujejo z objestnostjo, sprenevedanjem, pretvarjanjem, nasiljem ipd. Zato je prepričanje v dobro človeštva kmalu omajano, neredko pa dobi policist tudi občutek, da je v boju zoper kršitelje norm (formalnih ali neformalnih) neuspešen in osamljen.

Drugi najpogosteje omenjani vzrok policijskega cinizma je pravni red. Policisti so prepričani, da jih sodišča ne podpirajo pri njihovih prizadevanjih. Policist ni le plačan za izvrševanje zakonodaje, temveč družba od njega zahteva, pričakuje, da živi življenjski stil policista. Krivda za naraščanje kriminala se nenehno pripisuje policiji, medtem ko so policisti deležni novih in novih frustracij v svojih prizadevanjih, da bi prepričali javnost o nasprotnem (Balch, 1972).

Niederhoffer (1975) ugotavlja, da je vzrok cinizma mogoče iskati v naravi poklica, vrsti in organiziranosti dela, zaprtosti oz. izoliranosti policijske populacije, vztrajanju na tradicionalnem paravojaškem modelu organiziranosti in opravljanja policijskega dela. Dodaja še neustrezno organizacijsko socializacijo (ki izvira iz policijske subkulture) ter nepravilnosti in nedoslednosti pri vodenju policijskih organizacij. Z vsem naštetim se prepleta tudi vprašanje policijske osebnosti ter poudarjene osebnostne in demografske homogenosti policijske populacije. Prizadevanja za odpravo vzrokov cinizma so potemtakem enaka prizadevanjem za boljšo, sodobnejšo policijo.

5.1.4 Izolacija in solidarnost

Skolnick (1975) in tudi drugi avtorji so ugotovili, da je za policiste značilna notranja solidarnost, medtem ko je na drugi strani opaziti družbeno izolacijo policistov. Notranja solidarnost ni samo posledica skupinske izolacije, ampak je tudi potreba po zanašanju na kolege v težkih okoliščinah in zaščita pred vdorom javnosti v policijsko sfero. Ločiti pa moramo med policisti na ulici in policiisti menedžerji. Policijski menedžerji so pogosto tarča posmeha policistov z ulice. Globina razkoraka med obojimi je odvisna od protislovnih, različnih vlog v organizaciji. Menedžerji morajo ustvariti sprejemljivo, pravno, razumsko podobo opravljanja policijskega dela v javnosti. Pojavlja se »mi« in »oni« razmišljanje, ki je naravnost tipično za policiste. Govorimo lahko tudi o več vrstah »nas« in več vrstah »onih«.

5.1.5 Konservativnost in konvencionalnost

Med bolj opaznimi značilnostmi policistov je njihova izredna povezanost z vrednotami srednjega družbenega sloja. Večina policistov izhaja iz delavskih družin, vendar se pri delu od njih

pričakuje, da se držijo vrednot srednjega družbenega sloja. Urejen zunanji videz je odraz vrednot, ki jih zastopajo. V eni izmed študij so ugotovili, da kljub paravojaški organiziranosti, redu in disciplini, med policisti ne manjka kršitev, kot so pijančevanje, spolna promiskuiteta, finančne nepravilnosti idr. (Meško, 1995).

5.1.6 Mačizem

Za policijsko okolje je značilen mačizem. Seksizem je okrepjen z diskriminacijo pri selekciji kadra in napredovanju. Reiner (1992) opozarja, da je za policiste značilna visoka stopnja razvez zakonskih zvez, kar naj bi potrjevalo mačizem. Skolnick (1975) opozarja na neetičnost heteroseksualnega vedenja, alkoholizem in igre na srečo pri policistih. Ob tem se pri opravljanju dela postavljajo na konservativna stališča. Tukaj je mogoče iskati tudi vzroke za korupcijo v policiji, predvsem pri npravstveni policiji (Reiner, 1992).

5.1.7 Pragmatizem

Pomemben element policijske kulture je pragmatičen, realističen in proti-teoretičen odnos do dela, ki je značilen za povprečne policiste in tudi za (nekatero) policijske šefe. Te lastnosti so del konceptualnega konservatizma. Policisti se običajno ukvarjajo s skrbjo, kako preživeti od danes do jutri (ali do naslednje ure), varno in s čim manj nadlegovanja ter papirnate vojne (Reiner, 1992).

5.1.8 Predsodki

Policistom pogosto očitajo, da so rasisti in nagnjeni k diskriminaciji. Imeli naj bi predsodke o pripadnikih rasnih in nacionalnih manjšin, take kot drugi državljani s podobnim socialno-ekonomskim statusom. Empirični dokazi ne podpirajo te teze. Bayley (1979) ugotavlja, da so predsodki pri policistih enako pogosti kot pri drugih skupinah. Skolnick (1975) ugotavlja, da so predsodki značilni tako za policijsko kulturo kot tudi za maskulino kulturo delavskega razreda. Diskriminacija različnih manjšinskih skupin je lahko tudi posledica spoznanja policistov o večjem številu kaznivih dejanj npr. v getih in pogostejših stikov z deviantnimi člani manjšinskih skupin. To pa je lahko pomemben izvor predsodkov (Lefkowitz, 1975; po Reiner, 1992).

5.1.9 Nasilnost

Kritiki pogosto obtožujejo policiste, da so preveč nagnjeni k nasilnemu reševanju problemov. Policijski cinizem naj bi po njihovem mnenju ustvaril zaledje in kritje brutalnosti. Policisti naj ne bi obžalovali razbijanja glav »degenerirancem«, ki si to povsem zaslužijo.

Po Westleyu (1970) so korenine policijske grobosti v definiciji policista kot izobčenca. Policisti se vidijo kot posebej močate osebe, ki opravljajo vitalne naloge za ohranitev družbe, po drugi strani pa jih pogosto tisti, ki naj bi jih varovali in jih varujejo, obsojajo in ponižujejo. Tako lahko za izgubljeno samospoštovanje zahtevajo nadomestilo od drugih. Westley ugotavlja, da (fizični) spori najpogosteje nastopijo v situacijah, ko državljan ne izkaže pričakovanega spoštovanja. Tudi druge raziskave potrjujejo domnevo, da se policisti vedejo čustveno in neprofesionalno v primerih, ko je nekdo do njih očitno nespoštljiv. Banton (1964) ugotavlja, da nošenje uniforme pri ameriških policistih ne zagotavlja avtoritete *per se*. Prav nasprotno, policist se čuti dolžnega, da si sam zagotovi osebno avtoriteto. Ob takšnih poskusih pa se lahko državljani zaradi tega počutijo ogrožene in prizadete – obe strani si namreč želita ohraniti samospoštovanje. Nižje, ko so na družbeni lestvici osebe, s katerimi imajo policisti opravka, toliko večje je lahko nespoštovanje in ogrožanje avtoritete policista. V takšnem okolju je zato umestno pričakovati policijsko grobost (Balch, 1972).

6 Zaključek

Domnevo o obstoju t.i. policijske osebnosti težko sprejmemo, saj ni dovolj trdnih dokazov zanjo. Kaže, da so policisti povprečni ljudje, ki se ne razlikujejo od drugih pripadnikov srednjega družbenega sloja. Težko bi tudi zagovarjali upravičenost izraza policijska osebnost, tudi če ga definiramo zelo ohlapno. Becker (1963) ugotavlja, da se znamenja deviantnega vedenja pojavijo pri vsakem človeku. Družba pa le nekaj ljudi označi kot deviante. Avtoritarnost je v družbi precej razširjena in verjetno ni nenavadno, da se kaže tudi pri policistih. Tudi vraževernost, cinizem ali katerakoli druga avtoritarna poteza je dokaj lastna povprečnemu državljanu. Zakaj torej avtoritarnost pri policistih obravnavati drugače kot pri ostalih državljanih? Morda bi policisti ušli takšni klasifikaciji, če ne bi bili tako na očeh javnosti? Obnašanje policistov je javno obnašanje, v veliki meri zato, ker je njihovo delo pod javnim nadzorom – v časopisnih člankih, revijah, na radiu, televiziji, radikalnih protestih in tudi v čisto vsakdanjih pogovorih.

Za razliko od psihološkega pristopa, se v sociološkem pristopu pri preučevanju t.i. policijske osebnosti Balch (1972) ne sprašuje, zakaj so policisti bolj avtoritarni, temveč, zakaj se avtoritarnost pri policistih obravnava drugače kot pri ostalih ljudeh. Tudi on ugotavlja, da je vedenje policistov javno in pod večjim nadzorom kot je to značilno za večino drugih poklicev. Hkrati pa je to poklic, ki posega v pravice in svoboščine ljudi, ki so pri tem pogosto prizadeti in čutijo do policistov sovraštvo.

Upoštevati je treba tudi, da niso vsi vidiki policijskega dela enako na očeh javnosti. Velik delež policijskega dela namreč nima velike zveze z izvrševanjem zakonodaje. Npr. policisti v patrolji porabijo veliko časa za dajanje različnih navodil,

pisanje poročil, posredovanje v družinskih sporih in podobnih rečeh, ki pa jih komajda zaznamo, saj je predstava povprečnega človeka o policijskem delu dokaj enolična (včasih celo zmotna). Tudi vsaka medijska novica o policijskem nasilju in diskriminaciji vznemiri javnosti. Pozornost je npr. usmerjena v primere, ko policist ustavi nedolžnega mimoidočega in ga šikanira, ali pa ko se na demonstracijah znaša nad demonstranti ali pripadniki manjšin. Morda se zdi policistovo obnašanje avtoritarno predvsem zato, ker so ljudje občutljivi zlasti na vidik izvrševanja zakonodaje, ne pa na druge, tudi pomembne dejavnosti, ki jih policisti izvajajo.

Raziskovalci so bili večinoma neuspešni v prizadevanju, da bi ugotovili psihološke različnosti med policisti in nepolicisti. Študije poudarjajo pomen strukturnih psiholoških lastnosti, zlasti negativnih. Večina raziskovalcev ni negativno nastrojena proti policistom, vendar pa lahko takšne ugotovitve služijo tistim, ki želijo spraviti policiste in policijo na slab glas. Avtoritarnost, podobno kot katera izmed duševnih bolezni ali kakšen drug označujoč pojem (z negativnim predznakom) ima vlogo, ne le označevati policiste in njihov poklic, temveč razvrednotiti poklicno skupino.

Policijska grobost, ki je policistom pogosto očitana, je lahko tudi način preživetja v ogrožajočem okolju, kjer se predstavnik zakona mora znajti, da se živ in zdrav vrne na policijsko postajo. Tako je večje izvajanje pritiska in kazanje zunanjih znakov neobčutljivosti, moči in neustrašnosti pravzaprav sredstvo, ki policistom omogoča preživetje v takšnih pogojih dela. Obenem pa stalna pripravljenost in iskanje znakov, iz katerih bi bilo mogoče sklepati na t.i. simbolične napadalce, lahko daje podobo strahu. Izvor tovrstnega strahu in stalno pripravljenost za akcijo lahko pojasnimo tudi kot željo uresničiti svoje poslanstvo, ki je varovati življenja in premoženje državljanov.

Ob sintezi omenjenih ugotovitev lahko rečemo, da na vedenje policistov vpliva veliko dejavnikov, med katerimi so pomembni osebnostno-razvojni, izobraževanje in usposabljanje. Skupno večini ugotovitev je, da igra socializacija v poklicno okolje pomembno vlogo predvsem takrat, ko so vsebine izobraževanja (usposabljanja) drugačne od tistega, kar se dogaja v praksi. Protislovnost ugotovitev v zvezi s policijsko mentaliteto bo verjetno ves čas živa, saj bi bilo naivno pričakovati dokončne odgovore.

Zakaj se oseba odloči za poklic policista oz. policistke? Eden možnih odgovorov je, da skuša s tem na navidez družbeno dopusten način »legalizirati« sicer nesprijemljivo impulzivnost, sadizem, manjvrednostne občutke, ipd. Kaže, da pri večini kandidatov prevladuje občutek socialne odgovornosti, ki se prepleta z željo po aktivnosti ali dogodivščinah (Yarmey, 1990). Da je želja pomagati drugim pomemben dejavnik pri odločanju za poklic policista, potrjujejo tudi domače raziskave. Naše policistke in policisti so najpogosteje navedli naslednje vzroke: zanimivost in raznolikost dela, pomoč soljudem, interes za poklic ter trajnost zaposlitve (Areh, Umek, 2002).

Zaključimo lahko, da navkljub stereotipom o policistih, raziskave odkrivajo, da ni dokazov o obstoju t.i. policijske osebnosti. Med drugim so predsodki o policistih tudi posledica družbeno dovoljenega sproščanja jeze, ki jo policisti s svojim delovanjem neizogibno povzročajo. Seveda pa izbirni postopki, usposabljanje, zakoni in službena pravila niso zagotovilo, da vsi kandidati postanejo dobri policisti. Pri tem ne gre le za vprašanje pomanjkljivosti ali nepopolnosti izbirnih postopkov in pravil. Policijska subkultura in drugi dejavniki policijskega dela (npr. frustracije, stres, nezadovoljstvo, družinske razmere...) spreminjajo osebnost, kar je lahko z vidika ustreznosti dela neprimerno in škodljivo.

Literatura

1. Areh, I. in Umek, P. (2002). Zadovoljstvo z delom pri policistkah in policistih. *Varstvoslovje*. 4/2: s. 101–111.
2. Balch, R.W. (1972). The Police Personality: Fact or Fiction, *The Journal of Criminal Law and Science*, 12/1: s. 106–119.
3. Banton, M. (1964). *The Policeman in the Community*. London, Tavistock Publications.
4. Bayley, D. (1979). Police Function, Structure and Control in Western Europe and North America: Comparative and Historical Studies. V: Tonry M., Morris, N., *Crime and Justice, An Annual Review of Research*. Chicago, The University Press, s. 109–144.
5. Becker, H. (1963). <http://www.criminology.fsu.edu/crimtheory/becke.htm>, 16.4.2004.
6. Gilbert, G. R., Price, R. O., Whiteside, C. W. (1988). Characteristics of the Best Officers on the Force, *The Police Chief*. 15/9: s. 27–29.
7. Gray, T. C. (1975). Selecting for Police Subculture. V: Skolnick, J., Gray, T.C., *Police in America*. Boston, Little, Brown and Co., s. 46–54.
8. Meško, G. (1995). Kriminaliteta in vsakdanje življenje; vpogled in pomen za družbo. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*. 46/4: s. 384–386.
9. Niederhoffer, A. (1975). Authoritarian Police Personality. V: Skolnick, J. in Gray, T. C., *Police in America*. Boston, Little, Brown and Co., s. 41–45.
10. Reiner, R. (1988). Looking at Policing. V: Hood, R., *Crime and Criminal Policy in Europe*. Oxford, Centre for Criminological research, University of Oxford, s. 47–49.
11. Reiner, R. (1992). Police Research in the United Kingdom: A Critical Review. V: Tonry M., Morris, N., *Modern Policing*. Chicago, University of Chicago Press, s. 435–508.
12. Reiner, R. (1992a). *The Politics of the Police*. New York, Harvester and Wheatsheaf.
13. Skolnick, J.H. (1975). Why Police Behave the Way They Do? V: Skolnick, J.H. in Gray, T.C. *Police in America*. Boston, Little, Brown and Co., s. 31–37.
14. Vastola, A. (1978). The Police Personality: An Alternative Explanatory Model, *The Police Chief*, 16/4: s. 50–52.
15. Walsh, J. L. (1977). Career Styles and Police Behaviour. V: Bayley, D. H. *Police and Society*. Beverly Hills, Sage.
16. Westley, W. (1970). *Violence and the Police*. Cambridge, Mit Press.
17. Yarmey, A.D. (1990). *Understanding Police and Police Work, Psychosocial Issue*. New York, University Press.

Some views on the personality of police officers

Gorazd Meško, Ph.D. , Professor of Criminology, Faculty of Criminal Justice, University of Maribor, Kotnikova 8, 1000 Ljubljana, Slovenia

Igor Areh, M.A. in Psychology, Teaching Assistant, Faculty of Criminal Justice, University of Maribor, Kotnikova 8, 1000 Ljubljana, Slovenia

There is a generally widespread belief among professionals, that a so-called police personality does not exist. Due to the particularity of the police profession, it is nevertheless possible to speak about easily recognisable characteristics, observed in police officers. The shaping of such a professional personality is determined by several factors: the police subculture, the attitude of the public and media toward the police, specificities of job performance, education and training and finally, the personality traits of police officers. Among the latter, researchers most often mention such properties as authoritativeness, suspiciousness, cynicism, pronounced phenomenon of intergroup relationships we-they, conservatism, rigidity, machoism, pragmatism, stereotypical way of thinking and behaviour, aggressiveness etc. The paper does not provide only a description of police officer's personality, but highlights also some of the causes and effects of the mentioned factors.

Key words: police officers, personality traits, police subculture, the media

UDC 351.74-051 + 159.923